
Kyrkomötet

Samhälls- och kulturutskottets betänkande 2023:1

Svenska kyrkans insatser på SiS-hem

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas motion 2023:2, som föreslår att kyrkostyrelsen ska inventera Svenska kyrkans insatser på SiS-hem samt återkomma med förslag om hur dessa insatser kan utökas.

Utskottet instämmer med motionären i att frågan är mycket angelägen. Utskottet konstaterar att situationen i samhället med våld och oro som utförs av och drabbar barn och unga eskalerar. Svenska kyrkans själavård på SiS-hemmen är därför av största betydelse och behoven kommer sannolikt att öka. Till det kan läggas eventuella kommande ungdomsfängelser. Kyrkostyrelsen behöver beakta hur den framtida utvecklingen påverkar Svenska kyrkans själavård, snarare än att inventera det som redan görs.

Utskottet föreslår därför kyrkomötet att avslå motion 2023:2, men med anledning av motionen uppdra till kyrkostyrelsen att följa frågan utifrån nuläget och skyndsamt planera framåt för att nå fram till en uthållig lösning som omfattar alla viktiga aspekter, och därmed också följa och ta ställning till regeringens förslag om särskilda enheter för unga inom kriminalvården. Kyrkostyrelsen bör också lyfta frågan vid överläggningarna med stiftsstyrelsernas presidier.

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

Kyrkomötet beslutar att

1. avslå motion 2023:2,
2. med anledning av motion 2023:2 uppdra till kyrkostyrelsen att följa frågan utifrån nuläget och skyndsamt planera framåt för att nå fram till en uthållig lösning som omfattar alla viktiga aspekter, och därmed också följa och ta ställning till regeringens förslag om särskilda enheter för unga inom kriminalvården. Kyrkostyrelsen bör också lyfta frågan vid överläggningarna med stiftsstyrelsernas presidier.

Motionens förslag

Motion 2023:2 av Lars-Ivar Ericson och Ellionor Moberg, Svenska kyrkans insatser på SiS-hem

Kyrkomötet beslutar uppdra till kyrkostyrelsen att inventera Svenska kyrkans insatser på SiS-hem samt återkomma med förslag om hur dessa insatser kan utökas.

Bakgrund

Om Statens institutionsstyrelse

Statens institutionsstyrelse (SiS) driver hem för individuellt anpassad tvångsvård och sluten ungdomsvård. Verksamheten sker i samverkan med socialtjänsten och ska ge barn, ungdomar och klienter med allvarliga och omfattande psykosociala problem bättre förutsättningar för ett socialt fungerande liv utan missbruk och kriminalitet. Hemmen är placerade över hela landet, 21 av dem är särskilda ungdomshem med 709 platser, och elva är LVM-hem med 353 platser för vård av vuxna missbrukare.

Svenska kyrkans själavårdsarbete på SiS-hem

Svenska kyrkans själavårdsarbete på SiS-hem bedrivs av ett antal församlingar men är inte organiserat under institutionssjälavården i kriminalvården.

Tidigare behandling i kyrkomötet

Vid kyrkomötet 2009 bifölls en motion (2009:21) som föreslog uppdrag till kyrkostyrelsen att kartlägga och utvärdera själavård och andlig vägledning inom Svenska kyrkan samt undersöka det eventuella behovet av institutionellt stöd på den nationella nivån. Kyrkolivsutskottet motiverade sitt förslag till bifall med att en samlad bild av själavårdstraditioner, former för andlig vägledning och former av andlig fördjupning saknas. Också en teologisk bearbetning av hur dessa former av andlig fördjupning förhåller sig till luthersk tradition och luthersk spiritualitet ansåg utskottet saknades. 2014 biföll kyrkomötet en motion (2014:101) om översyn av utbildning inom själavård och komma med förbättringsförslag vid behov. Kyrkolivsutskottet föreslog bifall och motiverade med att det fanns behov, trots en nyligen genomförd utbildningsreform, av översyn av utbildningen i själavård och att undersöka möjligheter till fortbildning (Kl 2014:20).

Kyrkomötet 2022 beslutade att bifalla motion 2022:54 som föreslog att kyrkostyrelsen ska genomföra förbättringar för själavårdare och vidta åtgärder för själavårdens fortsatta existens. I kyrkolivsutskottets betänkande Kl 2022:9 framgår att utskottet var överens med motionären om att själavård är ett viktigt område som måste värnas och utvecklas. Utskottet noterade att kyrkostyrelsen de senaste åren har utvärderat utbildning och fortbildning i själavård samt kartlagt själavårdares möjligheter till fortbildning och handledning. Utskottet hade också erfarit att mot slutet av 2022 skulle slutföras en utredning om framtidens prästutbildning som särskilt skulle beakta behoven av att stärka förmågan att ge själavård. Med anledning av redan genomförda utredningar och den pågående utredningen och deras syfte att stärka förutsättningarna för själavårdare att utöva själavård föreslog utskottet kyrkomötet att anse motionen besvarad med vad utskottet anfört. Kyrkomötet beslutade att motion 2022:54 skulle anses besvarad med vad utskottet anfört.

Allmänt om fortbildningsansvar och handledning

Stiften har ett fortbildningsansvar för kyrkliga medarbetare i församlingstjänst. Den nationella nivån har inte fortbildningsuppdrag vare sig inom själavård eller annat område men den har dock särskilt ansvar för den behörighetsgivande kyrkoherdeutbildningen, som genomförs i samarbete med Uppsala och Lunds universitet. Hur stiften förverkligar sitt ansvar att ge fortbildning och fördjupning inom själavård skiftar mellan olika stift. Arbetshandledning för själavårdare är inte reglerad. Det finns olika förutsättningar mellan församlingar och pastorat för hur stort ansvar den lokala

arbetsgivaren tar för att ge handledning till anställda medarbetare som utövar själavård. Likaså skiftar stiftens främjandeinsatser inom detta område.

SK 2023:1

Rapporter om själavård

Med anledning av kyrkomötets beslut 2014 att uppdra till kyrkostyrelsen att se över dagens utbildning i själavård (se ovan) tillsatte kyrkostyrelsen 2015 en utredning med teol. dr Victor Aldrin som utredare. Denna utredning redovisades i rapporten *Undervisning i konsten att vårda själar. Rapport om utbildning och fortbildning i själavård i Svenska kyrkan 2015*. Rapporten, som överlämnades till kyrkostyrelsen i oktober 2015, utmynnade i ett antal slutsatser och förslag. De förslag som avser utbildningen i ämnet själavård vid Svenska kyrkans utbildningsinstitut ledde till vissa åtgärder, bland annat beträffande kursplaner.

I maj 2019 överlämnades rapporten *Kompetensutveckling i själavård och rätt till handledning för präster och diakoner* till kyrkostyrelsen. Rapporten utgör ett komplement till rapporten 2015 och inhämtade bland annat synpunkter från biskoparna. Den redovisar en enkät till präster och diakoner om fortbildning i själavård och om handledning. Där framgår att en tredjedel av dem som har besvarat enkäten har deltagit i en fortbildningskurs i själavård som omfattar mer än två veckor. När det gäller frågan om handledning svarade 41 procent att de har handledning genom särskilt utbildad handledare. I båda frågorna fanns relativt stora variationer mellan yrkesgrupper och stift. I rapporten föreslås en frivillig påbyggnadsutbildning i själavård, gemensam för präster och diakoner, samt att präster och diakoner som är anställda i församling ska ha rätt till handledning med av kyrkostyrelsen fastställda riktlinjer.

Utbildning i själavård vid Svenska kyrkans utbildningsinstitut

I den pastoralteologiska utbildningen som ges vid Svenska kyrkans utbildningsinstitut (SKUI) är själavård ett av sju kunskapsområden. Undervisningen kombinerar teori och litteraturdiskussioner med övningar i samtalsmetodik och erfarenhetsbaserade reflektioner samt genomgång av tystnadsplikten förutsättningar liksom sekretess i församlingsarbetet.

I kyrkostyrelsens utbildningsplan för diakon- och prästprogrammet finns kursmål utifrån vilka rollen som själavårdare bearbetas. Bland kursmålen finns angivet ”att genomföra själavårdssamtal” och ”att gestalta en färdighet i aktivt lyssnande och genuint möte, utifrån teologiska och psykologiska perspektiv samt förstå värdet av professionell hållning”. Under de senaste terminerna har det tillkommit en större belysning av själavård för barn och unga och riktmärket för prästutbildningen är numera 88 timmar inom ämnet själavård av läsårets totalt ca 700 timmar undervisning.

Kyrkostyrelsen tillsatte 2021 en utredning om framtidens prästutbildning som slutfördes under 2022. I direktiven ingick att utredningen särskilt skulle beakta behov av ”att i utbildningen stärka förmågan att ge själavård i olika åldrar för existentiell hälsa och andligt mognande”. Utredare var professor Björn Vikström vid Åbo Akademi.

Utskottets överväganden

Utskottets förslag:

1. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2023:2.
2. Kyrkomötet beslutar med anledning av motion 2023:2 att uppdra till kyrkostyrelsen att följa frågan utifrån nuläget och skyndsamt planera framåt för att nå fram till en uthållig lösning som omfattar alla viktiga aspekter, och därmed också följa och ta ställning till regeringens förslag om särskilda enheter för unga inom kriminalvården. Kyrkostyrelsen bör också lyfta frågan vid överläggningarna med stiftsstyrelsernas presidier.

Kyrkans ansvar är alltid att visa omsorg om dem som befinner sig i svåra och utsatta situationer. Vi har just nu ett läge i samhället med ökat våld och oro som drabbar barn och unga och där mycket unga personer dras in i grov kriminalitet. Utvecklingen har gått fort sedan utredningen om finansiering av institutionssjälavården lades fram under våren 2023 och mycket har hänt i närtid. Svenska kyrkans själavård på SiS-hemmen är därför av största betydelse och behoven kommer sannolikt att öka. Till det kan läggas eventuella kommande ungdomsfängelser. När det sker en förändring i lagstiftningen som påverkar Svenska kyrkan, som regeringens förslag på utökad kriminalvård, är det viktigt att kyrkostyrelsen tillsammans med stiftet beaktar dessa frågor och vilket stöd församlingarna behöver. Kyrkostyrelsen behöver beakta hur den framtida utvecklingen påverkar Svenska kyrkans själavård, snarare än att inventera det som redan görs.

Utskottet vill därför uppmärksamma kyrkostyrelsen på vikten av att nära följa frågan och överväga hur Svenska kyrkan bör planera framåt för att möta det ökande behovet på ett hållbart sätt där såväl kompetensbehov, resurser som barnperspektivet tänks in. Beroende på hur SiS-hemmen och eventuella ungdomsfängelser utvecklas är det tänkbart att frågan om resurser kan inrymmas under institutionssjälavården. Med anledning av detta föreslår utskottet kyrkomötet att avslå motion 2023:2, men med anledning av motionen uppdra till kyrkostyrelsen att följa frågan utifrån nuläget och skyndsamt planera framåt för att nå fram till en uthållig lösning som omfattar alla viktiga aspekter, och därmed också följa och ta ställning till regeringens förslag om särskilda enheter för unga inom kriminalvården. Kyrkostyrelsen bör också lyfta frågan vid överläggningarna med stiftsstyrelsernas presidier.

Uppsala den 5 oktober 2023

På samhälls- och kulturutskottets vägnar

Sofia Rosenquist, ordförande

Ragna Tamsen, sekreterare

Beslutande: Sofia Rosenquist, ordförande, Anton Härder, Roger Sjöberg, Katarina Hofling, Olle Rydell, Boel Johansson, Lena Arman, Stig Axelsson, Kerstin Eskhult, Karin Stierna, Anna-Karin Westerlund, Peter Laufer, Britt Fält, Tomas Rosenlundh och Elisabeth Sandlund.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Bodil Wennerström, Signe Wolf, Barbro Wiskari, Joakim Persson, Jan Wahn, Jenny Delén, Rodney Engström, Gary Aelius, Margareta Carlsson, Lina Ahl, Christoffer Stavenow och Marja Sandin-Wester.

Biskoparna Fredrik Modéus och Eva Nordung Byström har deltagit i utskottets överläggningar.